

ВЛАДА РЕПУБЛИКЕ СРПСКЕ
Гендер центар - Центар за једнакост
и равноправност полова

15. ОКТОБАР
Међународни дан
ЖЕНА НА СЕЛУ

УНАПРЕЂЕЊЕ ПОЛОЖАЈА ЖЕНА НА СЕЛУ

СМЈЕРНИЦЕ ЗА НОВИ СРЕДЊОРОЧНИ ЦИКЛУС 2017-2022.

др Марина Хјусон

ВЛАДА РЕПУБЛИКЕ СРПСКЕ
Гендер центар - Центар за једнакост
и равноправност полова

УНАПРЕЂЕЊЕ ПОЛОЖАЈА ЖЕНА НА СЕЛУ

СМЈЕРНИЦЕ ЗА НОВИ СРЕДЊОРОЧНИ ЦИКЛУС 2017-2022.

Октобар 2016.

Назив

Унапређење положаја жена на селу
Смјернице за нови средњорочни циклус 2017-2020.

Издавач

Гендер центар - Центар за једнакост и равноправност полова Републике Српске

За издавача

мр Мирјана Лукач, директорица

Ауторка

др Марина Хјусон

Мјесец и година издања

Октобар 2016.

Дизајн корица

cgm design, Бања Лука

Штампа

Еуропринт, Бања Лука

Тираж

2000 ком.

CIP - Каталогизација у публикацији
Народна и универзитетска библиотека
Републике Српске, Бања Лука

316.334.55-055.2(497.6 PC)"2017/2022"
342.72/.73-055.2:316.334.55(497.6 P C)"2017/2022"
305(497.6 PC)

ХЈУСОН, Марина, 1958-

Смјернице за нови средњорочни циклус 2017-2022. :
Унапређење положаја жена на селу / Марина Хјусон. - Бања Лука :
Гендер центар - Центар за једнакост и равноправност полова
Републике Српске, 2016 (Бања Лука : Еуропринт). - 20 стр. ; 22 x 22
cm

На кор.: Равноправно : 15. октобар - Свјетски дан жена на селу. -
Тираж 2.000.

ISBN 978-99955-82-25-8

COBISS.RS-ID 6150936

Садржај

Увод	5
Историјат Акционог плана за унапређење положаја жена на селу у Републици Српској до 2015. године	7
Основне лекције из евалуације: до пола пуна или до пола празна?	9
Питања која усмјеравају стратешко планирање за наредни средњорочни период	11
Ко су жене на селу: старо питање и нови одговор	12
Улога Гендер центра у спровођењу нових мјера за унапређење положаја жена на селу у наредном средњорочном периоду	14
Неопходни предуслови за успјех спровођења мјера за унапређење положаја жена на селу у наредном средњорочном периоду	16
Најважније опште препоруке за будуће дјеловање	18

Увод

Смјернице за **унапређење положаја жена** на селу настале су на **основу анализе и евалуације** постигнутих резултата на крају петогодишњег периода спровођења Акционог плана за унапређење положаја жена на селу у Републици Српској до 2015. Ова евалуација је узела у обзир не само анализу оног што је остварено, у смислу реализације конкретних мјера, већ је дала и квалитативне увиде о препрекама и могућностима које представљају основе за утемељено стратешко планирање развоја ове области у сљедећем петогодишту.

Област побољшања положаја жена на селу је стратешки важна област за цјелокупан развој Републике Српске, јер се кроз њу преламају и други кључни развојни приоритети:

1. Рурални развој
2. Развој пољопривреде
3. Обезбјеђивање/сигурност хране
4. Еколошки развој и очување природних ресурса
5. Развој становништва (смањивање емиграције са села, пораст natalитета, побољшање старосне и образовне структуре сеоског становништва)
6. Локални развој и развој инфраструктуре
7. Борба против сиромаштва
8. Развој демократског потенцијала и пораст грађанске свијести

Због значаја ових развојних циљева, који се преплићу са јавним политикама усмјереним на **унапређење положаја жена на селу**, био је неопходан **холистички приступ**. Овакав приступ је успио да обједини напоре великог броја институција и друштвених актера на различитим нивоима (из сектора пољопривреде, образовања, здравља, инфраструктуре, економије, регионалног развоја, управе и локалне самоуправе, финансија, различите невладине организације и стручњаке), те да обезбиједи стварање **системског оквира** за израћање дуготрајне, комплексне, систематске и систематичне јавне политике која има изразит значај за свеопшти развој Републике Српске.

Први пут се на такав начин, са толиким замахом, дубином, и ширином, кренуло у стварање претпоставки које треба да допринесу корјенитој промјени положаја жена на селу. У много чему, ово су

били **пионирски кораци и у региону**. Како се истовремено радило о периоду у коме је тек започето системско бављење „женама на селу“, претходно петогодиште је уједно и период интензивног учења о томе како је најбоље приступити рјешавању проблема и доћи до најефикаснијих рјешења.

У међувремену су се, такође, промијенили и локални и међународни контексти, што само потенцира значај стратешког приступа успостављању родне равноправности у руралним подручјима као **кључу** развоја сеоских средина и пољопривреде, те обезбјеђивања сигурности хране, уравнотеженог развоја становништва, као и економског развоја Републике Српске у цјелини. Пораст неизвјесности и несигурности, повлачење донатора, као и дуготрајна економска криза, односно криза глобалног неолибералног модела развоја, још више наглашавају окретање властитим ресурсима и локалном и регионалном тржишту. У том смислу, слједећи период представља нови изазов, али и нову могућност, за јачање политика усмјерених ка успостављању родне равноправности у сеоским подручјима и побољшању положаја сеоских жена.

Историјат Акционог плана за унапређење положаја жена на селу у Републици Српској до 2015. године

Гендер центар – Центар за једнакост и равноправност полова Републике Српске, у сарадњи са Министарством пољопривреде, шумарства и водопривреде Републике Српске, анализирао је положај жена у руралним срединама Републике Српске и о томе сачинио посебну и опсежну Информацију, која је усвојена на 144. сједници Владе Републике Српске. Након усвајања од стране Владе Републике Српске, Информацију је разматрала и усвојила Народна скупштина Републике Српске на редовној 34. сједници, одржаној 24.11.2009. године и донијела Закључке који су ступили на снагу 09.12.2009. године, након објављивања у „Службеном гласнику Републике Српске“.

У складу са обавезама проистеклим из закључака Владе и Народне скупштине Републике Српске, Гендер центар је у сарадњи са Министарством пољопривреде, шумарства и водопривреде припремио Акциони план за унапређење положаја жена на селу у Републици Српској, као **привремену посебну мјеру** у оквиру операционализације Стратешког плана руралног развоја Републике Српске 2009-2015. Акциони план је усвојила Народна скупштина Републике Српске 15.12.2010. године и обавезала сва ресорна министарства у Влади Републике Српске, укључујући, а не ограничавајући се на ресоре пољопривреде и руралног развоја, здравља, социјалне заштите, образовања, културе, саобраћаја и веза, урбанизма, трговине и туризма, индустрије, енергетике и развоја, да у своје годишње и средњорочне програме и буџете, почевши од 2011. године, уграде циљеве и мјере за побољшање и унапређење положаја жена на селу који су дефинисани у Акционом плану ради отклањања кључних препрека идентификованих у Информацији о положају жена у руралним срединама Републике Српске.

Акциони план је пошао од претпоставки о положају жена које су биле потврђене истраживањима и експертским увидима са терена, а које су идентификовале више кључних карактеристика жена на селу:

- неповољна образовна и генерацијска структура жена на селу;
- тежак економски положај жена на селу;
- незадовољство тешким условима живота на селу услед недостатка одговарајуће инфраструктуре и отежане мобилности;

- изразена жеља за одласком код младих жена са села усљед неповољних економских услова, неразвијености социјалних услуга и недостатка других друштвених и културних садржаја;
- жене на селу углавном живе на малим пољопривредним газдинствима, што отежава наступ на тржишту рада као и њихово укључење и утицај на доношење одлука на локалном нивоу;
- недовољна информисаност о мјерама и политикама надлежних институција, те осталим развојним програмима и др.¹

У складу са идентификованим потребама, Акциони план је дефинисао програме/мјере за реализацију пет специфичних циљева, и то:

- Унапријеђен економски положај жена на селу;
- Побољшани услови живота за жене на селу;
- Побољшан приступ јавним услугама за жене на селу;
- Оснажен друштвени положај жена на селу;
- Повећана свијест становништва о улози, значају и доприносу жена на селу.

Основне лекције из евалуације: до пола пуна или до пола празна?

Основне лекције на основу урађене евалуације омогућују дефинисање смјерница за сљедећи средњорочни период.

- **Стварни значај и дугорочни ефекти** који су произведени **јавним политикама које се по први пут директно фокусирају на маргинализовану популацију сеоских жена** превазилазе анализу индикатора и конкретних чињеница. Сам фокус на ову популацију, уз читав низ предузетих корака усмјерених на правно и институционално регулисање њиховог положаја, ствара **претпоставке за дугорочну позитивну друштвену промјену у пожељном правцу**. Претходни период је био, прије свега, усмјерен на **стварање системских оквира** за успостављање родне равноправности на селу. Сљедећи период нужно треба да буде посвећен **локализацији различитих родних политика**.
- **Акциони план је обухватио читав низ различитих актера**, односно интересних група на овом подручју дјеловања. Међутим, постоје актери и активности који су изван Акционог плана, али су посредно и непосредно утицали на његове резултате.

- Само постојање Акционог плана и фокус на сеоске жене условили су да се и други актери, а прије свега невладине организације и донатори, више усмјере ка овој популацији, која, поред популације жена које су жртве насиља, представља **највулнерабилнији дио женског становништва, прије свега због високог ризика од сиромаштва, високе просјечне старости и ниског образовања.**
- Акциони план, као јасно усмјерена родна политика у овом правцу, је произвео читав низ ефеката, укључујући и **подизање нивоа знања, свијести, па и очекивања** оних које су биле предмет дате политике, односно сеоских жена. Ови ефекти су веома значајни, али нису једноставно и лако мјерљиви.
- Свака родна политика, односно јавна политика усмјерена ка родној равноправности, представља **процес социјалног учења**, а прије свега **учење о томе како се производи пожељна друштвена промјена**. Зато је важно да сљедећи циклус инкорпорира лекције, и позитивне и негативне, како би боље кореспондирао са измијењеном реалношћу, али и другачијим очекивањима.
- Увођење једне родне политике која има **широки захват**, као што је случај са датим Акционим планом, је такође посљедица одређене друштвене динамике. Акциони план је добар примјер дубоко и широко постављеног програма интервенције, како би се омогућило да “гендер мејнстриминг” (gender mainstreaming), односно уродњавање, обухвати све сфере друштвеног живота релевантне за циљеве политике, као и све нивое спровођења те политике. Задржавање овако широког захвата, са становишта Гендер центра, постаје контрапродуктивно у сљедећем циклусу, јер је дошло до ширења круга актера, и постигнут је виши ниво знања и разумијевања проблема.
- Различите негативне промјене у окружењу, до којих је дошло у међувремену, у великој мјери **нису могле да буду предвиђене** и регулисане путем Акционог плана. Зато је и први период спровођења плана (2011–2013) у цјелини био успешнији од другог периода (2014–2015) у коме је дошло до акумулираних негативних ефеката, али и до нових неповољних околности (економска и политичка нестабилност, поплаве...).

Питања која усмјеравају стратешко планирање за наредни средњорочни период

Како се у међувремену значајно **повећао број актера** који дјелују на овом плану, **основни изазов у предстојећем периоду представљаће увезивање и умрежавање са тим актерима и иницијативама и залагање за увођење гендер мејнстриминга, односно уродњавања**. То значи да је неопходно да дође до извјесног **заокрета** у досадашњем приступу, у складу са промјеном амбијента и у складу са већ постигнутим резултатима и већ установљеним институционалним праксама.

Основна питања која усмјеравају стратешко планирање за наредном периоду су сљедећа:

- Које од активности из претходног периода могу и треба да буду настављене истим интензитетом, у синергији са различитим друштвеним актерима?
- Које активности треба да се појачају у складу са мандатом Гендер центра, који је институционални лидер на пољу родне равноправности?
- А које активности треба да се започну, или да представљају иновацију на датом пољу јавне политике, које ће иницирати и/или подржати Гендер центар?

Ко су жене на селу:

старо питање и нови одговор

Почетна фаза развоја јавне политике за побољшање положаја жена на селу нужно је била усмјерена на различите категорије жена и на различите врсте помоћи које су њима биле потребне. Без знања које у почетку није било доступно, а касније се све више артикулисало, жене на селу су биле укључиване у разне врсте обука и семинара, како би се истовремено и ојачале и подстакле на самостално предузетништво и на samozapoшљавање.

У међувремену је постало све јасније да су **жене на селу и саме веома издиференцирана група**, унутар које постоје и веома различите потребе. Док су, на примјер, старе жене без пензијског осигурања веома изложене ризику од сиромаштва, то није случај са младим женама које су завршиле школу и желе да оду са села у град. За прве је неопходно да се обезбиједи елементарна социјална сигурност и доступност здравствених услуга, а за друге је неопходно да се обезбиједи, на примјер, средства за започињање бизниса, или дјечји вртићи.

Изузетно је важно да се вулнерабилност најугроженијих категорија жена на селу (необразованих, сиромашних, старих, економски зависних, оних које трпе породично насиље, немају приходе и имовину и сл.) не користи за јачање стереотипа о женама на селу у цјелини, јер је то контрапродуктивно и штетно за мјере унапређења положаја жена на селу и самих руралних подручја.

На селу постоји веома изражена потреба за већим бројем активности које **симултано оснажују жене**, а које се могу подијелити на три основне врсте активности:

- активности усмјерене на економско оснаживање жена,
- активности усмјерене ка сузбијању насиља против жена,
- активности усмјерене на јачање њиховог учешћа у одлучивању.

Увиди са терена су показали не само да су активности усмјерене на економско оснаживање најзахтјевније, већ и да оне представљају најбољи „улазак“ за друге активности. **Зато економско оснаживање треба да буде примарно, и јасно одвојено од осталих активности.** Овакав приступ подразумијева да се женама не приступа као „вулнерабилној групи“, јер се тиме изнова производе аргументи за њихову маргинализацију, већ као носитељкама модернизацијских промјена у руралном окружењу.

Интензивне миграције са села у градове и у иностранство су процеси који трају већ више деценија. Посебно су младе жене она категорија сеоског становништва која не везује своју будућност за останак у селу. Постојеће организације жена на селу у много већем броју окупљају жене средње и старије генерације, него млађе жене. Зато је неопходно да се посебна пажња управо у оквиру економског оснаживања жена посвети **младим и образованим женама на селу**, као и женама из мањих градова које би евентуално жељеле да се укључе у производњу или агробизнис у околним насељима.

Коришћење нових технологија у образовању и информисању је далеко испод могућности и потреба сеоског становништва. Постоје потпуно неоправдани стеротипи и предрасуде о томе ко, како и колико може да користи нове технологије. Потребно је у следећем периоду ставити снажан фокус на нове технологије, и посебно, на њихово прилагођавање потребама корисника различитих категорија. У овај процес је могуће укључити младе људе из средњих школа и са факултета који би могли да дизајнирају програме и платформе прилагођене корисницима.

Улога Гендер центра у спровођењу нових мјера за унапређење положаја жена на селу у наредном средњорочном периоду

Искуства стечена у периоду 2011-2015. показују да у сљедећем периоду Гендер центар не треба да обавља оне активности које треба да обављају други актери на овом пољу, а које је раније преузимао јер се тиме други нису бавили, него је потребно да у наредном периоду дефинише своје циљеве и активности тако што ће мапирати простор који је остао упражњен, непопуњен или неискоришћен, а у коме су потребни **лидерство и експертски потенцијал који Гендер центар посједује**.

Зато је неопходно да Гендер центар стави фокус на оне елементе интервенције који:

- омогућују боље, брже и ефикасније ширење знања,
- стварају амбијент за синергију и координацију између различитих актера,
- јачају институционалне претпоставке за рјешавање проблема,
- подстичу стварање иновативних модела за рјешавање различитих конкретних проблема, нарочито уз помоћ нових технологија,
- доприносе поједностављивању сложених бирократских процедура и повећању транспарентности, како би се привукао што већи број потенцијалних корисника различитих фондова,
- активирају локалне и људске ресурсе (знање, искуство, предузимљивост...) у правцу бржег и конструктивног рјешавања проблема,
- омогућују размјену најбољих искустава из европског и регионалног окружења.

Један од фокуса будућих активности које спроводи Гендер центар треба да буде усмјерен на лобирање и залагање за „гендер мејнстриминг“ код свих релевантних друштвених актера који се баве пољопривредом и руралним развојем (укључујући удружења, агенције, невладине организације и удружења, локалну управу, медије, образовне институције итд). Питање унапређења положаја жена

на селу не треба посматрати као „женско питање“ већ развојно питање, и посебно, питање руралног развоја.

Улога Гендер центра у различитим активностима које се планирају у сљедећем циклусу, а односе се на побољшање положаја жена на селу и јачање родне равноправности у руралном развоју, треба да буде везана прије свега за стварање **иновативног приступа** који би омогућио да се дефинишу и развију **модел интервенција и јавних политика** који би могли да буду прихваћени и од стране других друштвених актера, односно који би могли да се **убрзано мултипликују**. Тиме би Гендер центар максимално искористио своју јединствену улогу, своју институционалну позиционираност и јединствене ресурсе којима располаже, као и оне које би могао додатно да активира.

Гендер центар би требало да се у сљедећем периоду још снажније профилише као носилац успостављања синергије између различитих актера, што је и до сада чинио. Он треба да настави подстицање сарадње различитих актера њиховим окупљањем или дефинисањем услова сарадње, уз инсистирање на досљедној подјели рада, комплементарности и подјели одговорности између институција, невладиних организација и осталих. Поред свог основног мандата да пружа стручну подршку у увођењу стандарда родне равноправности у све области, Гендер центар треба да има улогу иницијатора, инспиратора, лидера и онога који прати спровођење договорених мјера.

Неопходни предуслови за успјех спровођења мјера за унапређење положаја жена селу у наредном средњорочном периоду

- Како су жене на селу издиференцирана група, неопходно је и диференцирање програма и пројеката, како би се омогућила њихова одрживост. Фокус групе одржане са невладиним организацијама су показале да **територијално окупљање** јесте добро за подизање свијести и успостављање линија солидарности, али да оно **не може замијенити функционално окупљање** и мреже које би биле у функцији економског оснаживања. У противном, женске групе и иницијативе су осуђене на искључивање и ограничавање (у оквирима својих насеља и општина) и на даљу маргинализацију.
- Сеоске жене увиђају да „**политика утиче на све**“, те да су оне у сусрету са институцијама сведене на маргиналну тему, и у великој мјери нису свјесне, па ни заинтересоване за своју грађанску улогу у смислу вршења притиска на институције.
- Пројектноконкурисање и код институција и преко невладиних организација, код донатора, захтијева **велику количину времена, знања, вјештина и рада**, за шта презапослене сеоске жене често немају капацитете и вријеме. Потребно је промијенити приступ у смислу **поједностављивања процедура, као и подршке професионализацији пројектних менаџерки на селу**.
- Сарадња са институцијама у остваривању Акционог плана је била суочена са разним изазовима, од којих су најважнији они везани за **незнање, незаинтересованост, политичку комбинаторику, корупцију, те неадекватан капацитет самих институција**. Ови проблеми су више изражени на локалном нивоу, него на републичком нивоу. Приступ који је повезао **родно буџетирање** са економским оснаживањем жена на селу показао се као најпродуктивнији и има дугорочно позитивне ефекте, и потребно је да се на њему истраје.
- Сарадња са невладиним сектором је представљала и наставља да представља велики изазов у реализацији Акционог плана. Многе организације и удружења жена су организовани по територијалном принципу, а не по принципу дјелатности. Постоји, такође, проблем усклађивања различитих лидерки приликом удруживања у шире мреже. Стиче се утисак да неке од ових мрежа имају стратегију представљања намијењену донаторима, а не реалну сарадњу и размјену.

Њихова **супстанца не може бити само „умрежавање“**, ма колико то било популарно и корисно.

- Повлачење донатора још више потенцира сукоб интереса различитих актера и њихов неравноправан положај на донаторском тржишту. Сљедећи период треба искористити за веће окретање ка европском окружењу и фондовима.
- Посебан изазов у реализацији, и нарочито у конципирању будућих мјера, представља однос између гендер мејнстриминга, односно уродњавања, и позитивне акције усмјерене само ка женама и њиховом оснаживању. У контексту Републике Српске **положај мушкараца је веома неповољан**, због посљедица високе смртности и рањавања у рату, као и високе незапослености, високе изложености посттрауматском стресу, те изложености насиљу током рата, па и после рата. Да се не би продубљивале разлике између мушкараца и жена, те да би се омогућила трансформативна улога родних политика, неопходно је да **гендер мејнстриминг буде доминантан приступ који ће се максимално досљедно спроводити** гдје год је то могуће. Практично, то значи да је неопходно да жене буду равноправно укључене у све активности које се односе на рурални развој, ма ко их иницирао и спроводио, у сарадњи и партнерству са мушкарцима. Такође, родне политике усмјерене на сеоска подручја, осим специфичних проблема и потреба жена, треба да идентификују и рјешавају родно специфичне проблеме са којима се суочавају мушкарци на селу.
- Посебан изазов за развој сеоских подручја представља интензивна миграција. Зато је неопходно да се негативни стереотипи замијене позитивним ставовима о вриједности живота на селу, значају производње хране и очувања природних ресурса. Сама производња хране и у Европи све више добија ореол који јој и припада, јер **концепт „сигурност исхране“** наглашава разумијевање значаја који храна има у одржању живота.
- Сама **професија „фармера“**, односно пољопривредника, подразумева све више образовања и осавремењивања знања. Утолико прије, неопходно је да се у залагање за родну равноправност на селу **упише ново разумијевање и села, и професије, и самог руралног развоја**. Европске праксе и примјери могу у том правцу да буду веома инспиративни².

²<http://ec.europa.eu/agriculture/cap-communication-network/best-practices/>

Најважније опште препоруке за будуће дјеловање

Гендер центар

Да би још више појачао своју експертску улогу (улогу think-tank-a), у смислу институције која располаже знањем о предмету ове јавне политике (женама на селу), Гендер центар треба да се у сљедећем периоду профилише као **Ресурсни центар** за све што се односи на побољшање положаја жена на селу. У том циљу, треба да формира и омогући коришћење информација и знања релевантних за област родне равноправности у цјелини, па и за родну равноправност на селу. Гендер центар би требало да направи платформу која би садржавала те податке и која би била лако доступна различитим корисницима.

Гендер центар треба да настави умрежавање, подстицање и дефинисање услова сарадње различитих актера, уз инсистирање на досљедној подјели рада, комплементарности, и подјели одговорности између институција, невладиних организација и осталих. Гендер центар треба да има улогу иницијатора, инспиратора, лидера и онога који прати спровођење договорених мјера.

У ту сврху, Гендер центар треба да направи **јединствен систем праћења напретка**, од републичког до локалног нивоа, који би био територијализован и садржавао систем основних индикатора. Умјесто досадашњег приказивања реализације Акционог плана по активностима, систем посматрања треба да се локализује до нивоа општина (или групе општина у случају мањих општина) и да се посматра кроз систем локалних индикатора успеха.

Надлежне институције

Општа препорука за институције је да наставе са **досљедним примјењивањем принципа родне равноправности**, да развијају родну статистику, као и индикаторе за праћење активности и успеха мјера, нарочито на локалном нивоу (локализација), те да у сарадњи са Гендер центром и другим друштвеним актерима дјелују на јачању системских претпоставки, односно на уклањању свих нормативних и реалних баријера у успостављању равноправности. Потребно је омогућити континуирану обуку административних радника за увођење родне димензије у праксу, едукацију о родној равноправности, укључивање родне димензије у професионалне и етичке кодексе и увођење родно осјетљивих процедура.

У сљедећем периоду је нарочито важно да се **локализују родне политике**, да се **шири обухват** општина и локалних заједница које спроводе мјере за родну равноправност, те да се, у сарадњи са Гендер центром, уведе **систем праћења напретка**, као и **систем награђивања** оних који су најуспјешнији, најиницијативнији и најиновативнији.

Коначна евалуација дала је препоруке надлежним републичким министарствима и институцијама у областима пољопривреде, трговине и туризма, образовања и културе, здравља и социјалне заштите. Осим горе наведених општих препорука, ресорно надлежна министарства и други органи треба да воде рачуна о потребама сеоског становништва и да све програме и мјере из своје надлежности ускладе са стандардима и принципима за равноправност полова, укључујући посебне мјере за жене на селу. Посебно је важно развијати сарадњу са образовним институцијама на свим нивоима, јер је то уједно најефикаснији начин уношења знања, промјене традиционалне свијести и активирања младих генерација и њихових иновативних потенцијала.

Министарство пољопривреде, шумарства и водопривреде

Министарство пољопривреде, шумарства и водопривреде треба да настави са финансијском подршком путем подстицајних средстава за развој и реализацију пословних активности жена на селу, као и подршку женама да развијају нове облике производње, самозапошљавање, предузетништво и задругарство. Потребно је размотрити могућност увођења посебних кредитних линија за најуспјешније агробизнисе и друге дјелатности на селу, које воде жене. Улагање у најуспјешније је најбржи начин постизања ефеката који се могу прелити на запошљавање и развој на локалном нивоу. Такође је потребно даље унапређивати родну равноправност у пружању савјетодавних услуга у пољопривреди, путем укључивања удружења пољопривредних произвођача, удружења жена, пословних жена и других интересних група у савјетодавне услуге, као и у све фазе планирања, спровођења и евалуације савјетодавног рада.

Локалне заједнице

Како је претходни период био прије свега усмјерен на стварање системских оквира за успостављање родне равноправности на селу, сљедећи период нужно треба да буде посвећен **локализацији различитих родних политика**. Такође, и међу донаторима, постоји заинтересованост за већи рад на локалном нивоу. Међутим, овакву оријентацију не треба схватити као рад са ad hoc изабраним локалним заједницама, већ управо супротно, као постепено отклањање великог јаза који постоји међу локалним заједницама у нивоу развијености, па тиме и у једнакости грађана и грађанки. Развојне политике, па и оне које повезују родну равноправност са развојем, треба да воде постепеном смањивању ових разлика, како би створиле оптималне услове за живот и рад, независно од мјеста становања. Зато

је потребно изградити систем индикатора којим би се пратило у којој мјери се на нивоу општина спроводе политике намијењене унапређењу родне равноправности и побољшању положаја жена на селу. Транспарентност, јасне директиве из министарстава, успостављање система награда, медијска стратегија промоције најуспјешнијих, интензивне кампање и залагања, као и притисак грађана, могу допринијети порасту мотивације локалних доносилаца одлука да буду активнији у промоцији родне равноправности на селу.

Конкретно, потребно је наставити са увођењем локалних роднобуџетских иницијатива усмјерених на економско оснаживање жена на селу, повезивати ове иницијативе са локалним развојним политикама и користити стечена знања и искуства за доношење, спровођење и праћење учинака локалних акционих планова за родну равноправност.

Невладине организације и професионална удружења пољопривредника

Невладине организације су изузетно важни сарадници у спровођењу мјера и политика родне равноправности у сеоским подручјима. У слjedeћем периоду је потребно да се јасно **професионализују поједина удружења жена** која су се истакла у свом раду са сеоским женама, и да се омогући да своја искуства преносе другима, кроз професионални ангажман.

С друге стране, потребно је да се **подстакне рад хуманитарних, волонтерских и филантропских удружења** на селу и са сеоским женама.

На крају, потребно је да се подстакне развој женских професионалних удружења и мрежа, окупљених око економских интереса, као што су задруге, удружења пољопривредница или женских секција у оквиру удружења пољопривредника. Временом треба да дође до **диверзификације удружења**, насупрот досадашњем преклапању мноштва различитих функција, и недовољне специјализације и професионализације.

Медији

У слjedeћем периоду је потребно посебну пажњу обратити на локалне медије и рад са њима у овладавању проблематиком о којој је ријеч. Такође, потребно је тјешње повезивање медија и социјалних мрежа, посебно оних које су или ће бити организоване у вези са политиком родне равноправности на селу.

United Nations Entity for Gender Equality
and the Empowerment of Women